

Budníček menší (*Phylloscopus collybita*) s výrůstkem na zobáku

A Chiffchaff (Phylloscopus collybita) with an abnormal growth on its bill

Vojtěch Volf

Na Poříčí 412, 518 01 Dobruška; e-mail: volf.dka@seznam.cz

Úvod

U ptáků jsou vzácně zaznamenávány různé anomálie či defekty na těle. Mimo netypické zbarvení peří (např. JASSO 2006) se jedná o morfologické změny na různých částech ptačího těla, přičemž výrazné jsou zejména změny na zobáčích (HAMPL 1989, ŠTANCL 2007, VRÁNOVÁ & ČESÁK 2008). Tyto defekty mohou být buď vrozené, nebo získané během života a v některých případech se jedná o nemoci (LITERÁK *et al.* 2009).

Budníček menší (*Phylloscopus collybita*) je v ČR nejhojnějším druhem z rodu budníčků (*Phylloscopus*). Má palearktický typ hnízdního rozšíření, je tažný a zimuje v celé oblasti Středozemního moře od jižní Francie po Malou Asii a severní Afriku. Ojedinele bylo zaznamenáno přezimování i v západní Evropě (HUDEC *et al.* 1983). Populační trend vykazoval od roku 1982 mírný vzestup a celkové početní stavy v letech 2001–2003 byly 900 000–1 800 000 párů (ŠTASTNÝ *et al.* 2006).

V tomto článku popisují odchyt budníčka menšího s výrůstkem na horní čelisti zobáku.

Vlastní pozorování a diskuse

Dne 30.4.2009 jsem byl členem týmu, který popularizoval ornitologii pro žáky základní školy v Nechanicích. Měl jsem na starosti odchyt ptáků a jejich ukázkou školákům. Odchyt probíhal na okraji lužního listnatého lesa v Nechanicích-Komárově (okres Hradec Králové, koordináty 50°14'N 15°38'E, nadmořská výška 263 m, kvadrát 5758). Jako první pták byl odchycen budníček menší (samec starší jednoho roku) s kroužkem N. MUSEUM PRAHA F 59029. Už v síti jsem si povšiml anomálie na jeho zobáku (viz foto v příloze a obr. 1). Na kořenu horní čelisti zobáku měl výrazně vystouplý a tvrdý kuželovitý útvar, který byl cca 10 mm vysoký, u základny měl rozměry 3 × 2 mm a byl zakončený dvěma drobnými vrcholy. Jeho zbarvení bylo smolně černé a lesklé. Biometrická data odchyceného budníčka byla: křídlo – 63 mm, ocas – 53 mm, tarsus – 18 mm a váha 8 g. Při kontrole jeho kondice jsem si povšiml silně znečištěného okolí kloaky. Jiné zdravotní problémy jsem neregistroval. Pták byl čilý a na reprodukováný hlas soka (Hyundai MPEG audio mp3) reagoval okamžitým vletem do sítě. Po ukázce žákům byl pták na stejném místě vypuštěn zpět do přírody.

Příčiny anomálií na zobáku mohou být genetické (vrozené), nebo může jít o následky nějakého úrazu; v úvahu může připadat i nádor vyrůstající z tkáně zobáku či parazitární nebo jiné onemocnění (I. Literák *in verb.*, LITERÁK *et al.*

2009). Příčiny anomálie v tomto případě nebylo možné v terénu určit. Na základě údajů Kroužkovací stanice Národního muzea Praha (J. Cepák *in litt.*), jsem zjistil, že popisovaný budníček byl okroužkován F. Štanclem 26.9.2006 jako tohoroční pták v obci Rohovládova Bělá (okres Pardubice, koordináty 50°06'N 15°36'E, nadmořská výška 263 m, kvadrát 5859). Ke kontrolnímu odchytu došlo za 947 dnů po okroužkování a vzdálenost mezi oběma místy činila 14 km. V době kroužkování údajně neměl popisovaný budníček žádnou anomálii zobáku (F. Štancl *in verb.*).

Většina publikovaných anomálií zobáku se týká zakřivení či přerůstání, nebo naopak jeho ulomení. Například, deformaci zobáku u ořešníka kropeňatého (*Nucifraga caryocatactes*) způsobenou pravděpodobně postřelením popisuje HAMPL (1989). Zlomený zobák u dvou špačků obecných (*Sturnus vulgaris*) zase popisuje ŠTANCL (2007). Četné případy přerůstání, zakřivení či ulomení zobáku u krkavcovitých ptáků uvádějí VRÁNOVÁ & ČESÁK (2008). Nádorů na zobáku, ať už jsou jakéhokoli původu, však pozorováno moc není. Podobnou anomálii jako u budníčka menšího v této práci – „bouli“ na horní straně zobáku – zaznamenali u kavky obecné (*Corvus monedula*) VRÁNOVÁ & ČESÁK (2008). Další kategorií pozorovaných „nádorů“ na ptačím těle jsou cysty způsobené ektoparazity, které jsou většinou situovány na „měkkých“ částech těla (LITERÁK *et al.* 2009).

Souhrn

Dne 30.4.2009 byl v Nechanicích (okres Hradec Králové) odchyten budníček menší (*Phylloscopus collybita*) s anomálním výrůstkem na zobáku. Výrazný kuželovitý výrůstek na horní čelisti byl 10 mm vysoký. Pták měl znečištěné okolí kloaky, ale jinak byl čilý. Byl odchyten již s kroužkem (N. MUSEUM PRAHA F 59029) – v době kroužkování F. Štanclem dne 26.9.2006 ještě žádný výrůstek na zobáku neměl.

Summary

A Chiffchaff (Phylloscopus collybita) with an abnormal growth on its bill was trapped on 30 April 2009 in Nechanice (Hradec Králové district, 50°14'N 15°38'E, grid no. 5758, 263 m a.s.l.). The conspicuous cone-shaped growth on the upper mandible was 10 mm high. The bird had a stained cloacal area, but was otherwise lively. F. Štancl ringed the bird on 26 September 2006 (N. MUSEUM PRAHA F 59029). At the time it exhibited no abnormalities.

Poděkování

Za vstřícnost při hledání údajů o kroužkování tohoto budníčka děkuji pracovníkům Kroužkovací stanice pánům J. Cepákovi a P. Klvaňovi i paní Z. Žákové. Za připomínky k rukopisu děkuji I. Literákovi, M. Paclíkovi a ostatním kolegům – anonymním recenzentům, jejichž jména mi zůstala utajena.

Literatura

- HAMPL A. 1989: Doklady přežití ptáků s tělesnými defekty. *Panurus 1*: 99–100.
- HUDEK K. (ed.) 1983: Fauna ČSSR. Ptáci 3/1. *Academia, Praha*.
- JASSO L. 2006: Albinismus u ptáků a výskyt albínů v České republice. *Panurus 15*: 57–67.

- LITERÁK I., BOCHKOVA., DUSBÁBEK F., MARTINŮ J., PODZEMNÝ P. & SYCHRA O. 2009: Málo známí cizopasníci ptáků – roztoči čeledi *Harpirhynchidae*. *Živa* 57: 126–128.
- ŠTANCL F. 2007: Abnormality zobáku u špačka obecného (*Sturnus vulgaris*). *Panurus* 16: 125–126.
- ŠTASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. *Aventinum, Praha*.
- VRÁNOVÁ S. & ČESÁK J. 2008: Deformace zobáků u havranů polních (*Corvus frugilegus*) a kavek obecných (*Corvus monedula*) na Pardubicku. *Panurus* 17: 69–74.

ISSN 1211-6424

ISBN 978-80-87151-08-2

+ foto v barevné příloze

Obr. 1: Výrůstek na zobáku budníčka menšího (*Phylloscopus collybita*), Nechanice-Komárov (okres Hradec Králové), 30.4.2009. Foto: V. Volf.

Fig. 1: Growth on Chiffchaff (*Phylloscopus collybita*) bill, 30 April 2009, Nechanice-Komárov (Hradec Králové District). Photo by V. Volf.

